

Tézy na štátne skúšky z psychológie:

1. Osobnosť učiteľa a žiaka. Požiadavky humanistickej psychológie na osobnosť učiteľa. Interakcia učiteľ – žiak. Percepcia žiaka učiteľom. Vývin učiteľovej osobnosti. Typológia učiteľovej osobnosti.

Osobnosť: -je osobitosť ľudskej individuality, -dynamický zdroj vlastnej existencie,
-autoregulujúci sa subjekt

-je uzatvorený systém, ktorý tvoria 3 podsystémy: 1. ID – nevedomé 2. EGO – racionálne 3. SUPEREGO – riadiace sa realitou

Osobnosť učiteľa

-je štruktúrovaný celok, pri formovaní ktorého dôležitú úlohu zohrávajú biologické a sociálne činitele, -vyvíja sa na základe dvoch položiek: -genetické predpoklady, -proces formovania

Znaky a charakteristika učiteľa:

1. Profesionálna aktivita: -zameraná na rýchle, objektívne poznanie osobnosti žiaka, na vyhľadávanie kompenzačno-dokumentačného materiálu, je schopný aktívne sa zúčastňovať na dotváraní vlastných profesionálnych predpokladoch

2. Odbornosť: -profesionalita, vychádza z kvalifikovanosti, prejavuje sa vo funkčnom didaktickom spracovaní učiva z hľadiska učebných metód a technických prostriedkov, Erudovaný učiteľ = nie je ten, ktorý odovzdáva informácie, ale ktorý aktivizuje žiaka, aby on prijímal informácie, pracoval s nimi a premieňal ich na vedomosti, zručnosti, návyky

3. Pedagogický takt: -vo vzťahu k žiakovi, -učiteľova tolerancia, humánnosť, rešpektovať osobitosti, kultúrne a prirodzené správanie, čestné vzťahy k žiakovi, trpezlivosť, tolerancia, objektívnosť, primeraná náročnosť, rozvážnosť,

4. Organizačné predpoklady: -súvisia so všetkými systémami procesného charakteru, ktoré zabezpečujú poznávací proces, výrazne dynamizujú vyučovací proces, učiteľ svojimi organiz. predpokladmi optimalizuje, zefektívňuje a racionalizuje

5. Demokratickosť: -charakterizuje vyváženosť práv a povinností učiteľa, umožňuje žiakovi spoluúčasť na formovaní všetkých stránok vyučovacieho procesu

Demokraticky štruktúrovaná osobnosť učiteľa: prijíma a uznáva názory žiaka, vytvára podmienky aby žiaci mohli verejne prejsť svoje postoje, nepoužíva nariadenia, prikazovacie nariadenia, svojom prácou vytvára priestor na prácu, aktivitu, tvorivosť, netoleruje lajdáctvo, bezohľadnosť

6. Komunikatívnosť: schopnosť prijať a odovzdať informácie, formou verbálnych a neverbálnych prejavov

7. Náročnosť: je prejavom zodpovednosti za akúkoľvek činnosť, rešpektuje omyl, nevedomosť, hľadá spôsoby ako ich odstrániť, podporuje žiakovu pozornosť, precíznosť, nabáda žiaka k premýšľaniu, hľadaniu k tvorivosti, opakom je benevolencia, povrchnosť = končí sa neúspechom

8. Vynachádzavosť: taktika a stratégia, závisí od schopnosti prijať informáciu od žiaka, o žiakovi, rýchle ju zohľadniť a reagovať, -hodina je nápadnejšia, pestrejšia, lákavejšia, motivačne príťažlivejšia, učiteľ je schopný formovať: klímu v triede, sústavné procesy bez prestávok, činnosti, v ktorých sa tvoria vzťahy medzi žiakmi, vzťahy medzi žiakom a učiteľom, procesy, ktoré smerujú k sebaúcte žiaka, vzhľad triedy, upravenosť v obliekaní

Osobnosť z hľadiska výchovného procesu:

1. autoritatívny – nekompromisne sústreďuje celú právomoc u seba, o všetkom rozhoduje, bez ohľadu na záujmy iných, aj najmenšiu iniciatívu potlačuje

2. liberálny – nezasahujúci, jeho práca sa vyznačuje nezáujmom o svojich žiakov, neusmerňuje ich, neriadi výchovný proces

3. demokratický – vhodne motivuje a usmerňuje činnosť, demokraticky ju riadi, diskutuje so žiakmi, zapája ich do rozhodovania, rešpektuje ich názory a za aktívnej spolupráce riadi výchovný proces

Komplexný učiteľ sa vyznačuje: -vysoká motivácia, zodpovednosť, -láska k deťom, -ovládanie metodiky, -oboznámenie s rôznymi filozofiami výchovy, -spolupráca s ostatnými učiteľmi, -spätná väzba a hodnotenie vlastnej práce, -neustále sa zlepšuje

Učiteľ – znaky 1998 OECD:

- vysoká motivácia, entuziazmus, oduševnenie, - má rád deti, - spolupráca, -ovládať rôzne koncepcie výchovy a vzdelávanie, -chcieť sa stať lepším, -ovládať vlastný odbor a didaktiku, -zmysel pre humor **Mal by byť:** -empatický, autentický, kompetentný, akceptujúci, tvorivý, celistvý, mnohostranný, trpezlivý, tolerantný

Osobnosť žiaka

- sa vyznačuje veľkou dynamikou spoločenských premien

Mladší školský vek- búrlivé zmeny najmä psychické, citoví, vôľové, slabne mimovoľná pamäť, rozvoj systematickej a logickej pamäti, pozornosť nestála,

Stredný školský vek- obdobie dlhodobých konfliktov, dospievanie, -túžba po samostatnosti, mať svoj názor, citlivosť na motiváciu požiadaviek, rozvoj pamäti a myslenie

Starší školský vek- iniciatívny rozvoj psychiky, zoznamuje sa so štruktúrami spoločenských názorov, vytvorenie hlbších sociálnych citov, veľa premýšľa o sebe o svojom charaktere, sebazdokonaľovanie

Komplexný žiak: -prijíma informácie z akéhokoľvek zdroja, -je schopný ich vnútorne spracovať, -využiť ich v praxi

Každý žiak má **7 znakov inteligencie:**

jazyková – u niektorých je zvlášť vyvinutá /schopnosť učiť sa cudzie pojmy/, -prejavuje sa aj v hovorenej reči /rečový prejav/

logicko-matematická – schopnosť zvládnuť nejaké matematické operácie, zvládnuť ich logicky

priestorovo-vizuálna – schopnosť predstaviť si javy, ktoré sú vyjadrené logicky /predstava stoličky/

hudobná – naučiť sa hrať na hudobných nástrojoch môže každý, ale umelec nemôže byť každý, -melodika hlasu v hovorenej reči je podporená hudobnou inteligenciou

pohybová – učiteľ – buď je rýchly, behá po celej triede, alebo sedí – nie je to správne, -učiteľ sa má primerane pohybovať pred žiakmi, -odlišuje sa v telesnom stave šprintérov a vytrvalcov

interpersonálna – schopnosť nadviazať rýchlo kontakt s druhým, niektorým chýba spoločnosť, musí byť neustále v nejakej skupine, iný nepotrebuje skupinu

osobnostná – súhrn všetkých 6 predchádzajúcich, vyznačuje sa určitými špecifikami /nadanie, talent, genialita/, -uvedená inteligencia sa zriedka objaví vyrovnaná vo všetkých častiach, ale treba ju odhadnúť a nasmerovať žiaka

Požiadavky humanistickej psychológie na osobnosť učiteľa

- teória vzniká v psychológii v 60-tych rokoch v USA, -začiatky sú spojené s menom A:H:Maslow, -podľa tejto teórie sú ľudia motivovaní jedinou ľudskou potrebou – sebarealizáciou, kedy sa snažia rozšíriť svoje hranice a realizovať toľko svojich dispozícií, koľko len môžu

Humanizmus a demokracia vo výchove a vzdelávaní

-pri realizácii humanistického prístupu vo výchove treba dodržiavať tieto princípy:

1. **Jedinečnosť**- akceptácia potrieb, záujmov žiaka, tolerovanie individuálnych odlišností
2. **Sebarozvoj žiaka** - podpora pozitívnych vzťahov k sebe samému, rozvoj sebahodnotenia

3. **Celostnosť rozvoja osobnosti** - kognitívna, afektívna, psychomotorická stránka osobnosti žiaka
4. **Priorita vzťahovej dimenzie** - dôraz sa kladie na prežívanie vo výchovno-vzdelávacom procese

Prostriedky humanizačného procesu:

1. **Demokratický a humánný štýl riadenia:** -prechod od direktívneho k demokratickému štýlu
2. **Humánna výučba bez pret'azovania:** -optimalizácia nárokov na vzdelávanie
3. **Obsah učiva a jeho humánne hodnoty:** -využitie obsahu vzdelávania
4. **Metódy humanizačného procesu:** -komunikácia, vysvetľovanie, dialóg, kritika, sebakritika, skúšanie, hodnotenie, klasifikácia

Humanizácia vzťahu učiteľa a žiaka :

- ide o zlepšenie vzťahu učiteľa a žiaka / nechať žiakom priestor na aktivitu, odbúrať nadradenosť učiteľa nad žiakom /
- učiteľ vníma žiaka ako rovnocenného partnera
- neverbálne prejavy učiteľa / úsmev, dobrá nálada /
- empatia, akceptácia, starostlivosť

Požiadavky na učiteľa humanistických zásad:

-poľudštenie v smere chápania žiaka, -pomoc pri učení, -nekritizovať žiaka, -neorganizovať prácu, -nedávať príkazy, -nechať priestor na aktivitu, -vnímať žiaka ako rovnocenného partnera

Interakcia učiteľ – žiak

-základným predpokladom úspechu vo výchovno-vzdelávacom procese je vytvorenie správneho vzťahu medzi učiteľom a žiakom

Činitele podmieňujúce interakciu: -charakteristické znaky učiteľa

-charakteristické znaky žiaka

/J.Štefanovič/ **3 zákl. oblasti interakcie:** -pedagogické schopnosti, -didaktické zručnosti, -osobnostné vlastnosti

Vzťah učiteľ – žiak sa vyznačuje:

-láska k deťom, -všímavosť, -správna miera úcty a náročnosti, -dôkladné poznanie žiakovej individuality, -pedagogický optimizmus,

Interakcia učiteľ – žiak má interakčnú podobu: -*kladnú* /pozitívne vzťahy vytvárajú predpoklady na zvýšené zainteresovanie sa na žiaka/, -*zápornú* /vedú k menšej starostlivosti o žiaka a navodzujú k zápornému hodnoteniu/

-*kladnú* /sa odrazí v zlepšení výchovno-vzdelávacích výsledkov, v obľube predmetu/

-*zápornú* /spôsobuje mnohé výchovné a vzdelávacie problémy/

Kvalita vzťahu učiteľ – žiak ovplyvňuje: -osobnosť učiteľa, -jeho správanie voči žiakom, -odborná erudícia, -schopnosť primeraným spôsobom sprostredkovať informácie z hľadiska vekových a individuálnych osobitostí, -mrvný profil učiteľa /jednota slov a skutkov/

MEDZIOSOBNÁ DIMENZIA :

reálnosť vychovávateľa: -má úctu k sebe, má radosť z úspechu detí, -má schopnosť realisticky myslieť, -stále sa zdokonaľuje

akceptácia dieťaťa: -priateľská úcta a dôvera k deťom, -tolerancia, -dôvera

empatické porozumenie: -schopnosť vžiť sa do situácie iného človeka

oslobodenie od obmedzujúceho hodnotenia: -odchod /snaha zachovať si sebaúctu i za cenu zničenia vzťahu/, -dohoda /snaha zachovať si sebaúctu, ale aj vzťah/, -trpezlivosť /snaha zachovať vzťah aj za cenu straty sebaúcty/, -ľahostajnosť /nie je snaha zachovať vzťah/

VÝCHOVNÁ DIMENZIA :

Vzťah oboch smeruje k splneniu vytýčených cieľov v oblasti výchovy a vzdelávania.

- *spôsob riadenia pedagogického procesu*

- *adekvátne komunikácia so žiakmi*

- *autorita učiteľa:*

1. spôsob, akým učiteľ vyjadruje svoje postavenie
2. kompetentnosť jeho vyučovania
3. úroveň riadenia triedy
- 4.** účinnosť jeho prístupu k nežiadúcemu rušivému správaniu žiakov

Druhy autorít :

1. Formálna – vychádza z učiteľovej roly /sebavedomý hlas, držanie tela, krok, jasné pokyny /

2. Neformálna – vychádza z osobnosti učiteľa /oslovovanie žiakov menom, poznanie každého žiaka, jasné pravidlá... /

- *štýl výchovy :*

1. Direktívny – autoritatívny: formou pokynov, príkazov, zákazov, o všetkom rozhoduje učiteľ

2. Nedirektívny – demokratický: je efektívny, zúčastnený, koncepcia s deťmi uznáva osobitosti detí

3. Nedirektívny – liberálny: dáva žiakom veľký priestor na samostatnosť a rozhodovanie,

3. Percepcia žiaka učiteľom

Sociálna percepcia: -medzilidské poznávanie a hodnotenie človeka človekom,

-vzniká pri každodennej medzilidskej komunikácii a interakcii

Závisí: -od možnosti identifikácie jeho prejavov a správania, jeho činnosti

Zásady sociálnej percepcie:

- 1.** osobne výberový ráz poznania: -do pozornosti učiteľa vstupujú len jednotlivé prejavy správania žiakov, ktoré sa výrazne odlišujú od priemeru

Ovplyvnené: -kvalitou minulej skúsenosti, -úrovňou intelektových schopností, -črtami a vlastnosťami osobnosti

2. egocentrický aspekt: -vyučujúci si nárokuje, aby všetci mali rovnakú predstavu o žiakovi ako on sám
3. koncentrovať poznávané javy do systémov: -do sústavy vlastných predstáv, zodpovedajúcich kladnému či zápornému posudzovaniu žiakov

Výsledkom medziosobného styku a sociálneho poznávanie je utvorenie **dojmu o žiakoch**.

Aj žiaci si vytvárajú vlastnú **predstavu o učiteľoch**.

Súlady dojmov a predstáv = nevznikajú problémy v medzilidských vzťahoch

CHYBY VNÍMANIA DRUHÝCH ĽUDÍ :

Halló efekt – hodnotenie podľa prvého dojmu

Projekcia – prenášanie svojich vlastností na druhých

Súkromné teórie osobnosti – iné predstavy o organizovaní osobnosti

Chyby miernosti, dobrot – vidieť len pozitívne veci

Chyby prísnosti – vidieť negatívne veci

Chyby priemerovania – vyhýbanie sa extrémom

Stereotypy – iracionálne založené hodnotenie skupín

- *Autostereotypy* – mienky, ktoré majú skupiny samy o sebe

- *Heterostereotypy* – skupiny, ktoré majú mienku o iných skupinách

4. Vývin učiteľovej osobnosti

Fázy vývinu učiteľa:

1. Prípravná: -motivačná, -rozhodovacia, -rozhodnutia, -príprava a ukončenie VŠ
2. Adaptačná: -na prostredie, na žiakov, kolegov /3roky/
3. Integračná: -učiteľ integruje spája teóriu s praxou /5rokov/
4. Stabilizačná: -hrozí stagnácia, rutina = požiadavka celoživotného vzdelávania, inovácia toho čo viem
5. Príprava na odchod do dôchodku
6. Odchod do dôchodku: -ukončenie aktívnej činnosti

Typológia osobnosti učiteľa:

ZÁKLADNÉ TYPY UČITEĽA:

- podľa CASELMANA

- 1.** logotrop- orientuje sa na obsah vyučovacieho predmetu
- 2.** paidotrop- ten čo vychováva

- podľa DÖRINGA

1. mocenský typ- prikazuje, zakazuje
2. sociálny typ- venuje pozornosť každému z triedy
3. ekonomický typ- za krátky čas, dosiahne veľa s minimálnym úsilím
4. filozofický typ- rozvíja myslenie žiakov, aby veľa vedeli
5. náboženský typ- rozvíjajú duchovnú stránku /nie sú obľúbení/
6. estetický typ- rozvíja vzťah ku kráse /HV, VV/

- podľa PAWLOVA

1. sangvinik- vyznačuje sa silou, vyrovnanosťou a pohyblivosťou procesov vyššej NČ, je primerane živý a dráždivý, citové stavy vznikajú u neho rýchlo a ľahko
2. choleric- vyznačuje sa silnými citovými reakciami so zníženou schopnosťou tlmiť ich, je charakteristický nevyrovnanosťou vzruchu a útlmu, s prevládajúcim vzruchom
3. flegmatik- vyznačuje sa pomaly vznikajúcimi a navonok málo prejavujúcimi sa citmi, je to typ silný, vyrovnaný, ale málo pohyblivý
4. melancholik- vyznačuje sa pomalým priebehom citov, ktoré však majú značnú intenzitu a trvajú dlho, procesy vzruchu a útlmu prebiehajú slabšie

- podľa JUNGA

1. introvert –orientuje sa na seba, na svoje prežívanie, menej ich zaujíma okolie, má bohatú fantáziu a predstavivosť, je uzavretý, neprístupný, skôr pasívny, nespooločenský
2. extrovert –zameriava sa viac na okolie, sociálne prostredie, na vzťahy medzi sebou a vecami, je spoločenský, priateľský, otvorený, činorodý, závislý na mienke ostatných, myslí, cíti vo vzťahu k iným, je adaptibilný a prakticky založený

TYPY UČITEĽA PODĽA DIDAKTICKÝCH PRÍSTUPOV :

- 1.** vedecko-systematický – prehľadne podávané učivo
- 2.** umelecky – názorne prezentuje učivo
- 3.** prakticky – orientácia na metodickú činnosť

5. Učiteľ v školskej triede – vedenie a riadenie školskej triedy

Školská trieda : -základná skupina, v ktorej sa realizuje výchovno-vzdelávací proces, je to sekundárna, formálna, pracovná skupina

Druhy vzťahov v triede:

formálne – dané organizáciou triedy, určených školským poriadkom a predpismi

osobne výberové – na úrovni žiak – žiak, na úrovni žiak – učiteľ, vyznačujú sa sympatiou a blízkosťou

Súdržnosť školskej triedy: -súhrn síl, ktoré spôsobujú, že skupina sa udržuje, uspokojuje potreby a záujmy žiakov, vedie k splneniu cieľov, ktoré má trieda

Vedenie triedy, pravidiel života a práce v triede :

-k vedeniu triedy existuje niekoľko prístupov :

BEHAVIORÁLNY PRÍSTUP :

-**riadené poskytovanie odmien** – voľný čas v čase vyučovania

-**dodržiavanie pravidiel** = odmena, **neposlušnosť** = trest, – v triede sú dohodnuté pravidlá

-**asertívna disciplína** – v triede je zoznam pravidiel, hierarchicky usporiadaných

-**pristihnutie pri dobrom správaní** – učiteľ pochvaľuje dobré správanie

-**zmluvy** – zmluva so žiakom, čo a kedy žiak vykoná, v akom termíne

HUMANISTICKÝ PRÍSTUP :

-naučiť žiaka sebaovládaniu, prevzatie zodpovednosti za vlastné činy

-**vyjadrovanie rozumných a jasných oznámení** – jasne povedať, čo od dieťaťa chcem

-**neprehrávať pocity** – vnímať pozorne pocity žiaka

-**odbúravanie stereotypov a šablónovosti** - „nenálepkovať“ žiakov

-**rozhľadné používanie chvály** – chváliť konkrétny výkon

-**budovanie prostredia spolupráce** – dávať žiakom možnosť spolupráce

-**dať priechod pocitom hnevu** – som sklamaný, keď sa bijete

Spôsoby vedenia triedy:

1.tendencia, keď voči žiakom prevláda autoritatívne, direktívne riadenie, učiteľ obmedzuje triedu, jej život, o požiadavkách nediskutuje, musia sa len plniť, rozhoduje sám, aktivita je obmedzená

2.tendencia, keď učiteľ čo najviac podnecuje aktivitu žiakov, aby vytvárali život v triede zapájajú do činnosti všetkých

-ak dieťa postupuje nesprávne, na nápravu sa používajú – **schôdzky triedy, osobné pohovory**

6. Učiteľ ako člen učiteľského zboru

Učiteľský zbor: -je pracovná skupina, ktorá má spoločné znaky s inými pracovnými skupinami

Znaky: -vysoký stupeň koordinácie činnosti a vzťahov, -relatívne presne stanovené ciele,

-určité špecifiká, -sú homogénnejšie/rovnaké vzdelanie, pracovné skúsenosti,

podmienky, pohlavie/, -predmetom činnosti je výchova a vzdelávanie

ZÁKLADNÉ CHARAKTERISTIKY UČITEĽSKÉHO ZBORU :

- spoločná účasť na výchovno-vzdelávacích cieľoch
- štýl výchovnej práce
- spoločné podriaďovanie sa normám
- využívanie skúsenosti z výchovno-vzdelávacej práce
- pracovné a materiálno-technické podmienky
- pracovné a platové hodnotenie

ŠTRUKTÚRA UČITEĽSKÉHO ZBORU:

1. formálne vzťahy: -vedenie školy /riaditeľ, zástupkyňa, výchovný poradca/, -stredný stupeň vedenia /triedny učiteľ, vedúci metodických útvarov, vedúci vychovávateľ/, -radoví učители a vychovávateľia, -nepedagogickí pracovníci /administratívny a hospodársky aparát

2. osobné vzťahy

3. kliky – malé podskupiny, vytvárajú zákulisné tlaky /ohovárane, klebetenie, obľúbenci vedenia školy, opozícia voči riaditeľovi/

7. Komunikácia v pedagogickom procese. Empatia. Asertivita. Prosociálne správanie.

Komunikácia:

- je základnou zložkou medziľudskej interakcie, pomocou ktorej sa ľudia dorozumievajú
- ide o výmenu významnou medzi ľuďmi, ktorá sa uskutočňuje najmä prostredníctvom jazyka a je možná potiaľ, pokiaľ majú ľudia spoločné poznatky, potreby, postoje

Pedagogická komunikácia: -výmena informácií medzi účastníkmi výchovno-vzdelávacieho procesu, ktorá slúži na dosiahnutie výchovno-vzdelávacích cieľov, sprostredkovaná verbálnymi a neverbálnymi prostriedkami, riadená pravidlami, a má svoje priestorové a časové dimenzie“

Verbálna komunikácia :

- je dorozumievanie slovom
- verbálna komunikácia môže byť : *-hovorená reč, -písaná*

Neverbálna komunikácia :

-podľa Křivohlavého:

- *paralingvistika /rýchlosť hlasu, tempo, prestávky, rytmus.../*
- *proxemika /komunikačná vzdialenosť /*
- *fyzické postoje /postoje tela /*
- *haptika /dotykové správanie /*
- *kinezika /dynamická stránka osobnosti – rýchlosť pohybov /*
- *mimika /výraz tváre, pery, oči, ústa.../*
- *pohľady*
- *úprava a vzhľad*
- *gestika /zaoberá sa významom giest /*

NEVHODNÉ SPOSOBY NEVERBÁLNEJ KOMUNIKÁCIE :

- klopanie prstov, nohou, -dívane sa do prázdna, -ruky vo vreckách, -skladanie papiera,
- napravovanie okuliarov, -naťahovanie fúzov

Typy komunikácie :

-**kruhová** – so svojimi najbližšími susedmi -**reťazová** – s jedným susedom a ten s ďalšími
-**ohnisková** – jedna osoba má centrálnu postavu

1. Vertikálny typ – informácia ide zhora nadol / učiteľ – žiak /

2. Horizontálny typ – informácia ide medzi členmi skupiny

EMPATIA

- **kognitívna** – schopnosť vmyslieť sa, ako myslia iní, čo si predstavujú, pokladá sa za najzákladnejší faktor prosociálnosti, rozvíja sa životnou skúsenosťou, utrpením, dá sa využiť pri súperení
- **emotívna** – schopnosť vcítiť sa, schopnosť vidieť svet očami druhého
- je základným faktorom prosociálnosti

ASERTIVITA

- **assere** = tvrdiť, usilovať, -priame, primerané a úprimné vyjadrovanie vlastných myšlienok, citov, názorov tak v pozitívnej, ako aj v negatívnej podobe bez toho, aby sme porušovali práva iných ľudí či svoje vlastné
- ohľaduplné sebaapresadzovanie /nie za každú cenu/,

Nácvik asertivity: -vedieť povedať „nie“, -požiadat' o láskavosť, -vzniesť svoje oprávnené požiadavky, -vyjadriť svoje kladné a záporné emócie, -začať, udržiavať a ukončiť konverzáciu

Asertívne správanie: -je jasné, priame, snaží sa rešpektovať záujmy iných, znamená ostať sám sebou, zachovať svoju identitu, trvať na svojich legitímnych právach a názoroch, ale pritom správať sa prosociálne a mať ohľad aj na práva druhého

Agresivita – bezohľadné, násilné presadzovanie, obranný mechanizmus, -konajúci sa presadzuje na úkor iných, nedbá na ich práva, ponižuje, ironizuje, útočí na ich sebadôveru, za každú cenu chce dosiahnuť úspech, neúspech zvaluje na iného /slovná, proti veciam, zvieratám, iným ľuďom, vlastnej osobe/, nerovná sa antisociálnemu správaniu

Pasivita – nepresadzovanie sa, podriaďuje sa požiadavkám druhých, uprednostňuje ich ciele, chýba mu istota, býva bezradný, nevie povedať „nie“ bez pocitu viny, možno s ním ľahko manipulovať

Človek by sa mal správať striedavo, najlepšie asertívne a pasívne

Asertívne práva:

1. právo sám posudzovať svoje správanie, myšlienky a city a byť za ne zodpovedný aj za ich následky
2. právo neponúknuť žiadne výhovorky, ospravedlnenie
3. právo si určiť, či a nakoľko si zodpovedný za správanie iných ľudí
4. právo zmeniť svoj názor
5. právo robiť chyby a byť za ne zodpovedný
6. právo povedať „nie“ a „neviem“
7. právo robiť nelogické rozhodnutia
- 8.** právo povedať „ja ti nerozumiem“
9. právo byť nezávislá na vôli iných
10. právo povedať: „je mi to jedno“

PROSOCIÁLNE SPRÁVANIE

-vyznačuje sa skutkami a činmi, vykonanými v prospech druhého bez očakávania odmeny aj za cenu obmedzenia vlastných potrieb

ZÁKLADNÉ ĽUDSKÉ KVALITY PROSOCIÁLNEHO SPRÁVANIA :

-úcta k sebe, -schopnosť vytvárať dobré medziľudské vzťahy, -pozitívne hodnotenie druhých ľudí, -komunikovať s druhými, -pomáhať druhým, -tvorivosť, iniciatíva

FORMY PROSOCIÁLNOTI:

-darovanie /financie dary/, -sympatie a porozumenia /pre každú situáciu iného/, -pomoc pri dosiahnutí určitého cieľa, -ponuka k spolupráci /ochota spolupracovať s inými v prospech tých, ktorí to potrebujú/, -podpora /poskytovaná k dosiahnutiu nejakého cieľa, zabráneniu straty/

8. Riadené učenie. Linhartova schéma riadeného učenia.

Učenie:

- proces, v ktorom si človek osvojuje individuálne skúsenosti
- učenie patrí medzi základné ľudské činnosti
- učenie tvorí súčasť všeobecnej psychológie
- učenie tvorí súčasť sociálnej psychológie
- v pedagogickej psychológii sa venuje hlavne vyučovaniu ako zámernému procesu pri osvojovaní vedomostí, zručností, návykov...

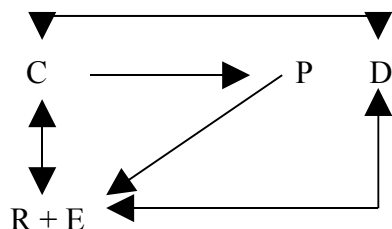
Úlohou učenia je :

- rozvíjanie osobnosti žiaka
- príprava žiaka pre plnenie pracovných a iných povinností v živote
- zmyslom by malo byť dosiahnutie určitého cieľa alebo výsledku
- **podľa Lindhart** – definuje učenie ako činnosť jednotlivca, ktorou mení svoje správanie pod vplyvom vonkajších činiteľov, ale aj v závislosti od výsledku vlastného učenia
- **podľa Štefanoviča** – zámerné, cieľavedomé, systematické osvojovanie vedomostí, zručností, návykov ako aj foriem správania a osobných vlastností
- **podľa Maršálovej** – zmeny správania sa vo vlastnostiach, schopnostiach, ktoré majú trvalý charakter

Riadené učenie

- je to zámerné /cieľavedomé/ a systematické nadobúdanie vedomostí, zručností a návykov ako aj foriem správania a osobných vlastností
- realizuje sa v škole a vo výchovných zariadeniach, usmerňuje a riadi ho učiteľ, je zámerne riadené a kontrolované

Linhartova schéma riadeného učenia:

C – učiteľ /cieľový činiteľ/
 R – žiak /regulatívny činiteľ/
 E – efektívne vedomosti
 D – rušivé /deštruktívne/: -vonkajšie /osvetlenie, hluk/
 -vnútorné /zdr.stav, únava/
 P – pomôcky, prostriedky

C – pôsobí priamo na R, C – pôsobí prostredníctvom P, C – pôsobí na žiaka D, D – pôsobí aj na C

Spätná väzba: -z R + E ide spätná väzba k C na akej úrovni je stav žiaka,

-spätná väzba je aj u samotného žiaka /znalosť výsledku vlastného učenia

9. Uplatňovanie zákonov učenia vyučovacom procese

- učenie a vyučovanie je úspešné vtedy, ak učiteľ ale aj žiak pozná a rešpektuje základné zákony resp. pravidlá učenia

Zákony učenia :

1. Zákon motivácie

-platí, že výkon v učení nie je daný len schopnosťami, ale aj motiváciou

Motivácia : -vnútorná = stav, ktorý nás núti niečo robiť, učiť sa z vlastného presvedčenia, pre vlastný zážitok, vlastné uspokojenie, -vonkajšia = učenie sa pod vplyvom vonkajších podnetov, -vonkajšia motivácia má menšiu hodnotu ako vnútorná, -v škole prevláda vonkajšia -dôležité je aby sa vonkajšia motivácia /v podobe pochvaly, odmeny, pokarhania, trestu/ premenila na vnútornú a stala sa tak „hybnou silou“ učenia žiaka

Motivácia: - je to napätie vyvolané nedostatkom alebo nadbytkom a zamerané je na uspokojenie potrieb a odstránenie odporu

Motív: -je vnútorná pohnútka /stanovenie cieľa, tendencia dokončenia práce, záujem o učenie/ k istej činnosti

Iniciatíva: -sú vonkajšie pobádania /odmena, pochvala- pozitívna motivácia, trest – negatívna/

ktoré majú motivačný účinok

2. Zákon spätnej informácie /spätnej väzby/

-spätne informácie dostáva žiak buď sám, na základe sebakontroly, alebo prostredníctvom vonkajších systémov, napr. učiteľa, rodiča, spolužiaka

-žiak dosahuje lepšie výsledky v učení ak: -žiak robí tú činnosť, ktorá bola zadaná, -ak pri jej realizácii postupuje správne, -ak efekt činnosti zodpovedá očakávaným výsledkom, -ak je činnosť žiaka osvojená a zovšeobecnená

3. Zákon transferu /prenosu/

- ide o proces, kde skôr naučené formy správania vplývajú na učenie sa novým formám správania

Pozitívny účinok transferu: -naučenie sa jednej úlohy má pozitívny účinok na ďalšie učenie /ak si žiak dôsledne osvojí niektoré matematické operácie, uľahčuje mu zvládnuť i niektoré úlohy vo fyzike či chémii/

Negatívny účinok transferu: -osvojenie si jednej úlohy prekáža pri osvojovaní si druhej, resp. ju sťažuje

Špecifický transfer: -výsledky z predchádzajúceho učenia sa využívajú na nasledujúce, obsahovo podobné učenie

Nešpecifický transfer: -prenos zručností z určitej situácie na inú, aj nesúvisiacu

Obojstranný alebo bilaterálny transfer: -predstavuje prenos návyku z jednej výkonnej časti tela na druhú /z ľavej na pravú ruku/

4. Zákon opakovania

- uplatňuje sa pri všetkých druhoch učenia, -nechápať mechanicky, ale v spojitosti s ďalšími zákonitosťami, -musí byť systematické, pravidelné, realizované rozličnými spôsobmi, -má byť aktívnym procesom a nie mechanickým bifľovaním

Zákonitosti opakovania /podľa Linharta/: -využitie rôznych spôsobov, -jeho systematickosť, aktivnosť, častosť, -dodržiavanie zásad psycho-hygieny /prestávky, striedanie činnosti/, -rešpektovanie rozsahu učebného materiálu, -motivovať do aktívneho opakovania

10. Druhy učenia a ich využitie vo vyučovacom procese.

Základné druhy učenia a ich charakteristika :

1. podľa Maršalovej :

- **Subhumánne druhy učenia**
- podmieňovaním
- senzomotorické
- **Humánne**
- verbálne
- pojmové
- riešením úlohy
- sociálne
- zážitkové / hlavne v súčasnosti /

2. podľa iných: - sociálne, -zážitkové, -riadené

A/ PODMIEŇOVANÍM

- podstatou je vytváranie podmienených reflexov
- podľa Pavlova: klasické podmieňovanie- poukazoval na také javy ako dočasné spojenie, vyhasínanie, iradiácia
- podľa Skinnera: inštrumentálne podmieňovanie /operačné/- elementárna forma učenia, typom učenia pokusom a omylom

Hlavné rozdiely medzi Skinnerom a Pavlovom :

- PAVLOV – hneď po podmienenom podnete/zazvonenie zvončeka/ sa objavuje nepodmienený podnet /potrava/, -aktivita je na strane experimentátora
- SKINER – zvieru sa musí naučiť stláčať páčku a až potom nastane posilnenie /potrava/, -aktivita je na strane subjektu

B/ PERCEPTUÁLNO-MOTORICKÉ

- učenie sa návykom, zručnostiam / motorickej povahy /
- ide o zveladenie jednoduchších motorických činností
- zreľazovanie motorických úkonov
- nezabúda sa / plávanie, korčuľovanie /

Etapy senzomotorického učenia :

1. počiatočné štádium – zoznámenie sa s činnosťou, ukážka, inštruktáž, počiatočné cviky

2. fáza cvičenia – opakovanie – kontrola + korekcia

C/ VERBÁLNE

- ide o najrozšírenejší druh učiva
- ide o osvojenie si sledu odpovedí, ktoré sú slovnej povahy / pamäťové učenie /
- je založené na pamäti
- uplatňuje sa pri osvojovaní poučiek, vzorcov, básni
- najzákladnejšou charakteristikou je utváranie interverbálnych /medzislovných/ asociačných spojov

Zákonitosti asociačných spojov: 1.zákon častosti /frekvencie/- čím častejšie sa objavujú vedľa seba alebo po sebe isté verbálne prvky, tým sú asociácie medzi nimi silnejšie /v

priestore a čase/, 2.zákon čerstvosti alebo novosti /retencie/- čím je dotyk medzi verbálnymi prvkami časovo čerstvejší, tým je asociácia medzi nimi pevnejšia

Základné metódy verbálneho učenia:

1. met. podržaných členov- zisťuje sa počet verbálnych prvkov, ktoré sa reprodukovujú osobami bezprostredne po jednom exponovaní
2. met. naučenia /učenia/- učí sa predkladaný materiál, až kým si ho bez chyby neosvojí
3. met. úspor- spočíva v učení celého radu slabík do úplného ovládania

Verbálne učenie ovplyvňuje:

-rozsah učebného materiálu, -ráz /povaha/ učebného materiálu, -zložitost' učebného materiálu, -diskriminácia prvkov v učebnom materiále

D/ POJMOVÉ

- vyžaduje istú úroveň predchádzajúcich druhov
- osvojovanie si pojmov a logických operácií

Utváranie pojmov /-podľa Vygotského/: -vydelenie slovom označeného zhľuku predmetov

- tvorenie komplexov, zoskupení a generalizovaní pojmov, vznikajú na základe bezprostrednej skúsenosti, -tvorenie skutočných, úplne rozvitých pojmov

Tvorba pojmov: -prvoradú úlohu má slovo, -vystupuje ako prostriedok spojenia psychických zážitkov do pojmov, -dôležitý proces pri tvorbe zohráva: -analýza /štádium rozlišovania znakov a vlastností/, -syntéza /dominuje nazačiatku, -proces abstrakcie /myšlienkový akt, postup, operácia/

Proces osvojenia pojmov: -žiaci si cieľavedome osvojujú pojmy, -toto učenie je dvojstanné: 1.tvorenie pojmov samotnými žiakmi/za pomoci učiteľa/, -osvojenie hotových spoločnosťou utvorených pojmov

Pojmy: -návykové: ktoré sa osvojujú zámerným učením a štúdiom, -skúsenostné: ktoré si dieťa utvára samo

E/ RIEŠENIE PROBLÉMU

- považuje sa za najzložitejšie učenie, -uplatňujú sa tu vyššie mentálne procesy /myslenie + doterajšie vedomosti/, -podstata spočíva v aktívnej činnosti žiaka /za pomoci učiteľa/ hľadať a nájsť spôsoby riešenia daného problému /úlohy/

Etapy riešenia problému: 1-stav neistoty, dilemy, pochybnosti, frustrácie, 2-identifikácia problému, ktorý sa má riešiť, 3-hľadanie faktorov a formulácia hypotézy, 4-overovanie, prípadne preformulácia hypotézy

Problémové vyučovanie: -spočíva v aktívnej činnosti žiaka /za pomoci učiteľa/ hľadať a nájsť spôsoby riešenia daného problému

F/ ZÁŽITKOVÉ UČENIE

- základom učenia sú hravé formy prezentovania poznatkov zo strany vyučujúceho
- vychádza z predpokladu, že t toho, čo zažijeme, si zapamätáme viac

Charakteristika zážitkového učenia :

-participatívne učenie / aktívni sú učelia aj žiaci /, -kooperatívne a inreaktívne učenie / podporuje medziľudské vzťahy /, -zahrňuje v sebe uvedomenie si hodnôt, postojov, citov , -kreatívne učenie, -podporuje pozitívne hodnotenie druhých, -je to aktívne učenie, -je založené na zážitku a skúsenosti, -vyžaduje od učiteľa sociálno-psychologické zručnosti

Zásady zážitkového učenia :

-stanovenie a ujasnenie si výchovného cieľa, -časové trvanie / učiteľ by mal mať časovú predstavu trvania hry /, -motivácia / úlohy musia motivovať všetkých členov skupiny /, -inštrukcia a formulácia pravidiel / jasné a zrozumiteľné pravidlá /, -vhodný výber skupín, -ukončenie a hodnotová reflexia

Metódy zážitkového učenia :

-dialóg a skupinové diskusné metódy, -pohybové aktivity, -výtvarné aktivity, -hudobné aktivity, -písomné aktivity, -viacrozmerné aktivity, -bádateľské aktivity

G/ RIADENÉ

-je to zámerné /cieľavedomé/ a systematické nadobúdanie vedomostí, zručností a návykov, ako aj foriem správania a ostatných vlastností

-realizuje sa v škole, vo výchovných zariadeniach, usmerňuje a riadi ho učiteľ, je to učenie, ktoré je zámerne riadené a kontrolované

-podľa Linharta: -učenie je tá forma činnosti, pri ktorej jedinec mení svoje vlastnosti a správanie pod vplyvom vonkajších činiteľov v závislosti na výsledkoch svojho konania

11. Skúšanie a hodnotenie žiakov. Tréma, strach zo skúšky.

- skúšanie a hodnotenie žiakov je súčasťou výchovno-vzdelávacieho procesu
- skúšanie a hodnotenie môže žiaka aktivizovať a motivovať do ďalšieho učenia, alebo ubíjať žiakovu chuť do učenia.

Funkcie skúšania :

- **kontrolná f.** – zisťovanie stavu osvojenia vedomostí, zručností, návykov
- **aktivizačná f.** – žiaci musia byť neustále pripravení na skúšanie
- **diagnostická f.** – učiteľ zisťuje pokroky v učení
- **selektívna f.** – žiaci, ktorí nemajú na daný druh štúdia, sú z neho vyradení
- **prognostická f.** – učiteľ zisťuje možnosti žiaka v ďalšom živote
- **sebahodnotiaca f.** – vyvoláva sa prvotná predstava žiaka o sebe samom
- **didaktická f.** – prehľbujú sa vedomosti, zručnosti, návyky
- **regulačná f.** – skúma faktory, ktoré ovplyvnili žiaka v pozitívnom alebo negatívnom slova zmysle
- **motivačná f.** – skúšanie je faktorom na zvýšenie motivácie žiaka
- **výchovná f.** – skúšanie má vplyv na vývin žiakovej osobnosti
- **informačná f.** – vyjadrenie vedomosti, zručnosti známku

Zásady hodnotenia a klasifikácie žiakov :

- má byť neoddeliteľnou súčasťou výchovno-vzdelávacieho procesu
- komplexné, objektívne a spravodlivé hodnotenie žiaka
- hodnotenie orientované na kladné stránky osobnosti žiaka
- spojenie humanizmu s náročnosťou voči žiakovi
- motivačná funkcia hodnotenia a klasifikácie žiakov

- pravdivé hodnotiace výroky a klasifikácia
- individuálnosť žiaka

Psychologická analýza skúšania :

- **ústne skúšky** – vlastnými slovami vyjadriť vedomosti
- **písomné skúšky** – všetci žiaci majú rovnaké úlohy bez kontaktu s učiteľom
- **praktické skúšky** – hodnotenie pohybových, manipulačných, tvorivých zručností

Druhy hodnotenia

- 1. Formatívne / slovné /** - žiak má možnosť si uvedomiť prečo a podľa akých pravidiel sa hodnotí
- 2. Normatívne** - výkon žiaka posudzujeme vo vzťahu k norme, ale aj výkonom ostatných žiakov
- 3. Kriteriaálne** - vzťahuje sa k cieľom
- 4. Individualizované** - porovnávame v ňom súčasné výkony žiaka s jeho výkonom v minulosti a hodnotíme tak predovšetkým jeho osobnostný rozvoj

Subjektívne chyby v hodnotení:

Preferenčné postoje: -zameranosť učiteľa na niektorých žiakov, či už v pozitívnom alebo negatívnom zmysle slova

Subjektívne chyby: -schematické typizovania: škatuľkovanie, ku každému typu sa inak správa

- očakávania učiteľov: „Pigmalion – efekt“, prispôsobenie žiaka, ktorý nemá ani inú možnosť
- chyby atribúcie: chyby v procese pripisovania príčin konania druhým ľuďom
- haló efekt: vplyv prvého dojmu
- neschopnosť empatie: neschopnosť vcítiť sa do situácie dieťaťa
- rigidita myslenia: neschopnosť zmeniť zaužívaný názor
- psychické stavy: nálady, únavy, choroby, stres
- neschopnosť empatie, figúra a pozadie, analogizácia, sympatie a antipatie
- neschopnosť správneho vnímania, vplyv povahy učiteľa

Tréma, strach zo skúšky

Tréma: -lat. tréme- triasť sa, chvieť sa, ale aj hrôzu pred niečím,

-tremadus – chvenie strach hrôza,

-je to duševný stav, charakterizovaný syndróm zvýšeného vzrušenia, napätia a strachu, ktorý viaže negatívne očakávanie subjektu ohľadom kvality výkonu

Strach: -je subjektívny zážitok z nebezpečnej situácie a jeho zápornou stránkou je, že organizmus predpokladá neúspech činnosti, ktorá motivuje samotný strach, -je to teda stav, kedy na organizmus pôsobia stresory a podnecujú všetky adaptačné zmeny organizmu

Pôsobí dvojako: 1.kladne - eustres (príchod milovanej osoby) 2.záporne - distres (bežný zmysel slova)

Štádiá stresovej reakcie: 1.) štádium alarmu - organizmus je v stave zvýšenej pohotovosti, 2.) štádium rezistencie - stresová situácia trvá, fyziologická reakcia sa vracia do normála, energia sa vyčerpáva 3.) štádium vyčerpania - zmena úrovne odolnosti organizmu, nastáva zlyhanie organizmu.

Príznaky stresu:

1. somatické -obhrýzanie nechtov, škripanie zubami, hniezdenie sa
2. fyziologické -migrény, nechutenstvo
3. emocionálne -prudké zmeny nálady, trápenie sa nepodstatnými vecami
4. behaviorálne -prejedanie sa, agresia, prehnané reakcie

Fóbia: -gr.phobos: strach, úzkosť, zmätok, -neurotického typu strachu, človeku sa vnucuje, nedá sa vôľou potlačiť,

Druhy: -*nyktofóbia*: strach z tmy,

-*ereutofóbia*: strach zo začervenania sa,

-*syndróm školskej fóbie*,

-*sociálna fóbia*: predstavuje nadmerný a pretrvávajúci strach zo spoločnosti a zo situácií pri vystúpení na verejnosti, ktorý je taký závažný, že ničí každodenný život a vzťahy človeka, -postihnutý sa obáva, že sa pred druhými zosmiešni, znemožní, znehodnotí svojim prejavom alebo svojím právaním, či viditeľnými príznakmi

Typy porúch súvisiace so strachom a úzkosťou: - depresia a úzkosť, -generalizovaná úzkostná porucha, -panická porucha, -posttraumatická stresová porucha, -obsedantne kompulzívna porúch

12. Rozvoj tvorivosti žiakov vo vyučovacom procese**Tvorivosť:**

-je schopnosť alebo vlastnosť, vytvárať alebo produkovať nové, netradičné, originálne produkty, ktoré sú spoločensky užitočné

-je súčasť všeobecných intelektových schopností a aktivity človeka, možno ju učením a tréningom rozvíjať u každého človeka, každá osobnosť, schopnosť a vlastnosť sa dá rozvíjať

-len tvorivý učiteľ v tvorivom prostredí môže rozvíjať

-výchova tvorivosti je súčasťou výchovy celej osobnosti

Zásady: zvedavosť, záujmy, entuziazmus, odvaha, fantázia, sebavedomie, intuícia, vnímanie, smelosť, riziko

Faktory

- fluencia = pohotovo, rýchlo,
- flexibilita = rôznorodé riešenie
- originalita = rôznorodosť,
- senzitivita = citlivosť na problémy
- elaborácia =dotváranie častí do celku,
- redefinovanie = pretransformovanie, predefinovanie na inú situáciu

Fázy kreatívneho procesu:

A/ prípravná /preparačná/, v ktorej si uvedomujeme problém a hľadáme prostriedky na jeho riešenie,

B/ inkubačná /latentná/, v ktorej ide často o neuvedomenú aktivitu riešiteľa. V tejto fáze má významnú úlohu intuícia,

C/ iluminačná /inšpiračná/: -vyznačuje sa náhlym vyriešením problému, vyznačuje sa uvoľnením stavu a považuje sa za vrchol kreatívneho procesu

D/ overovacia /verifikačná/: -je záverečnou fázou kreatívneho procesu, dôkaz o správne vyriešenom probléme je silným motivačným činiteľom na ďalšiu činnosť žiakov, lebo navodí príjemný citový zážitok z úspechu.

13. Práca učiteľa s neprospievajúcim žiakom

Neprospievajúci žiak - porucha v učení, ktorá mu bráni dosahovať požadované výsledky, -je to taký žiak, ktorý v učení sa z jedného alebo viacerých učebných predmetov sústavnejšie nedosahuje výsledky určené učebnými osnovami a skúšobným poriadkom

Príčiny neprospievania:

-osobnosť žiaka: poruchy v telesnom vývine, telesné defekty, anomálie a disproporcie, mozgové poškodenie poruchy žliaz z vnútorným vylučovaním, poruchy duševného vývinu, nedostatočný rozvoj abstraktno-symbolického myslenia, a slovnno-logickej pamäti, nedostatok záujmu, zlý postoj k učeniu, citová deprivácia

-osobnosť učiteľa: autoritatívny a liberálny prístup učiteľa, záporný vzťah učiteľa k žiakovi, nízka didaktická úroveň, nerešpektovanie zákonov učenia, preťažovanie žiakov

-rodina: zlé materiálne zabezpečenie, vzdelanosť rodičov, vzťahy medzi rodičmi, výchovný vplyv, počet súrodencov, kvalita výchovy, poradie

-sociálne činitele: skupiny, partie, činitele, ktoré súvisia so školou ako takou = prostredie, materiálne zabezpečenie

Typy neprospievajúceho žiaka:

1. **typický neprospievajúci:** nemá na to, aby prosper /podmienky, schopnosti, prostredie/

2. **netypický neprospievajúci:** a) majú na to a neprospievajú = epizodický,
b) nemajú na to a neprospievajú

14. Konflikty. Riešenie konfliktných situácií

Konflikt: /rozpor, nehoda, nesúhlas/ -je stretnutie sa dvoch protichodných súperivých tendencií a zámerov

- situácia, kedy je subjekt postavený pred viac možností a má si vybrať

Typy konfliktov:

1.Podľa toho, **koho** sa týkajú: a/ Intrapersonálne - jedna osoba rieši problém
b/ Interpersonálne - viac osôb rieši problém
c/ Skupinové
d/ medziskupinové

2.Podľa toho, **čoho** sa týkajú: a/ kognitívne - na základe poznania
b/ motivačno-afektívne: - motívy

Typy konfliktov:

Deprivácia: je psychický stav, kedy človek dlho neuspokojuje svoje potreby, svoje ciele nedosahuje. Utrpenie z nedostatku podnetov (slovných, citových, sociálnych) k činnosti určitého druhu.

Frustrácia: vzniká vtedy, keď na ceste k uspokojovaniu cieľa sa dostaví viac alebo menej neprekonateľná prekážka. Je to stav sklamaní a napätia u jednotlivca v dôsledku marenia alebo znemožňovania snahy dosiahnuť cieľ alebo uspokojenie svojich potrieb.

Stres: stav vznikajúci v dôsledku veľkej psychickej a fyz. záťaže. Súbor podnetov nadmerne nepriaznivo zaťažujúcich organizmus v duševnej i telesnej oblasti. Je to tlak, tieseň, stav psychickej záťaže, keď počas uspokojenia potrieb pôsobí rušivý moment.

EUSTRES: pozitívny účinok stresu, DISTRES: negatívny účinok stresu.

Typy vnútorných konfliktov podľa Lewina:

Priblíženie - priblíženie /rozhodnúť sa pre jeden cieľ - oba sú prítiažlivé/

Vyhnutie - vyhnutie /rozhodnúť sa pre jeden z neželaných cieľov/

Priblíženie - vyhnutie /túžba dosiahnuť cieľ, ale niečo ma v tom zdržiava/

Dvojnásobný konflikt - /dva ciele, ktoré majú prítiažlivé aj odpudzujúce strany/.

Obranné frustračné mechanizmy – snažíme sa nimi nejako vyrovnáť napätie

Agresia: útok na prekážku fyzický, psychický, sila je rôzna.

Regresia: potlačanie do nevedomia, únik z napätej situácie pri nedosahovaní cieľa, únik do minulosti. Je to dočasný návrat k niektorému z predchádzajúcich vývojových štádií (správanie, prežívanie)

Racionalizácia: ospravedlnenie nedosiahnutého cieľa vymyslenou legendou,

Kompenzácia: ustúpenie od pôvodného cieľa a stanovenie si nového,

Projekcia: zvaľovanie viny na druhého,

Sublimácia: uvoľnenie psychického napätia vyvolaného nedosiahnutím cieľa, špiritualizácia

Represia: potlačenie vzbury

Somatizácia: prechod stresu na vnútorné orgány, prenesenie psychického napätia do telesnej oblasti.

Únik: vzd'áľovanie sa prekážke,

Reštrikcia: unikanie od ťažkostí obmedzovaním seba samého,

Fixácia: odolnosť voči trestu, je zameranosť na istý spôsob riešenia problému, ktorý žiakom prekáža vyriešiť problém, -frustračne obranný mechanizmus, charakteristická strnulosť, má negatívny vplyv

Žiak vo vyučovacom procese

1. Osobnosť žiaka stredného a staršieho školského veku / predpuberta a puberta /

Stredný školský vek / okolo 10 roku života /

- medzníkom je vstup do školy , -vyžaduje pripravenosť dieťaťa

Znaky školských povinností : -telesná pripravenosť, -psychická pripravenosť, -citová pripravenosť, -sociálna pripravenosť

-telesný vývin: -dokončuje sa osifikácia zápästných kostičiek, -hovorí sa o prvej fáze vytiahnutia, -spevňuje sa kostra, svalstvo, vnútorné orgány

-psychický vývin: -dochádza k zmene vo vnímaní, -prechádza od globálneho k analytickému vnímaniu / uvedomuje si detaily /, -vznikajú „ **Ejdetické predstavy** „ - živé názorné predstavy , -pripomínajú vnemy, ale postupne sa strácajú

pamäť – je mechanická, okolo 10 roky vzrastá logická pamäť

pozornosť – je dosť slabá / dokáže sa sústrediť 10 – 15 min. /

myslenie – má konkrétно-názorový charakter

- pojmy nie sú plnohodnotné, -dieťa má túžbu spoznávať, -pri myslení využíva fantáziu, ktorá je veľmi výrazná, -dochádza k rozvoju vyšších citov / intelektuálne, etické, estetické, sociálne /

OSOBNOSŤ :

-je extravertovaná / dieťa je orientované navonok – zo všetkého sa teší /

-ide o rozvoj špeciálnych schopností

-buduje sa charakter dieťaťa / usilovnosť, čestnosť.. /

-rozvíja sa vôľová stránka osobnosti / húževnatosť, vytrvalosť.. /

-rozvíja sa záujmová stránka osobnosti

Sociálne vzťahy: - menia sa vzťahy k rodičom, -objavuje sa tendencia unikáť od rodiny, - úsilie po samostatnosti, -potreba zaradiť sa do skupiny vrstovníkov, deti začínajú vyhľadávať priateľstvá, -vzťahy medzi chlapcami a dievčatami prestávajú byť nepriateľské, -začiatok vznikajúceho záujmu o druhé pohlavie, -v citovej oblasti sú plachí a hanbliví, -z mravných citov sa prehlbuje cit pre spravodlivosť, pravdovravnosť, čestnosť = posilňuje aj cit priateľstva

Starší školský vek / 12 – 16 rokov /

-je charakterizovaná výrazným rozvojom sebavedomia, zvyšuje sa sebaopozorovanie a sebahodnotenie, - u chlapcov je to o 2 roky neskôr, -začína prvými prejavmi pohlavnej zrelosti / menštruácia/ - končí sa pohlavnou zrelosťou, nie psychickou

-telesný vývin: -búrlivý telesný vývin / prudký rast do výšky – 8 – 10 cm za rok /,-priberanie na váhe, -z hľadiska výkonnosti pri niektorých športoch výborné výkony – rýchla unaviteľnosť, -vzniká motorická disharmónia, -dochádza k pohlavnej diferenciacii / pohlavné znaky /, -rozdelenie pohlavných znakov :- rozdiely pohlavných orgánov, - odlišnosť ženského a mužského tela, - rozdiely vo fyziologických funkciách, - rozdiely v psychickej sfére

-psychický vývin: -búrlivý rozvoj, -zmena myslenia od konkrétneho k abstraktnému, -prechod od mechanickej k logickej pamäti, -vrchol ostrosti vnímania, -bdelé snenie pri predstavách, -búrlivý citový život / podráždenosť, labilita, nezrelosť /

OSOBNOSŤ :

- introvertná / zameraná do seba /
  - vyznačuje sa zvýšeným sebavedomím, neznášajú kritiku, sú kritickí k iným
  - vyhraňujú sa záujmy
  - možno hovoriť o charaktere človeka
- sociálne vzťahy:** -ťažisko sa presúva z rodičov na vrstovníkov, -vznikajú prvé ľúbostné vzťahy , -sú tu vážne výchovné problémy

2. Socializácia žiaka v škole

Socializácia:

-je to postupné začlenenie do spoločenského prostredia, -je to celospoločenský proces včleňovania jednotlivcov do svojej komunity, -je to proces premeny jednotlivca na spoločenskú bytosť, jeho integrácia do spoločnosti, zaujatie sociálnych rolí /Rola - spôsob sociálneho správania, ktorý sa od člena spoločnosti v určitom postavení očakáva/ -výchova z hľadiska socializácie smeruje k povolaniu, občianstvu, rodičovstvu, manželstvu

Sociálny vývin osobnosti :

-je to celoživotný proces, počas ktorého si jednotliviec osvojuje špecifické formy ľudského správania

-prebieha v 3 etapách : -dieťa sa identifikuje s matkou, -dieťa sa snaží osamostatniť, -dieťa sa začleňuje do širších sociálnych vzťahov

Psychosociálny vývin prebieha v 4 etapách : -sociálne závislosti, -autonómie, -sebaopresadzovania v sociálnej sfére, -vzájomnosti

Výchova sociálnych vzťahov k ľuďom :

Druhy vzťahov k ľuďom :

- poznávací – vedomosti o medziľudských vzťahoch
- pretvárací – nadväzovanie, upevňovanie medziľudských vzťahov
- hodnotiaci – pozitívne postoje k ľuďom
- dorozumievací – dorozumievanie sa s ľuďmi rôznym spôsobom
- konverzačné, priateľské, schopnosť riešiť sociálne problémy

Socializácia prebieha:

A/ Vedome – Uvedomelá socializácia – v škole, v rodine, v triede

B/ Nevedome – Neuvedomelá socializácia – cítenie, správanie v sietj situácií

Formy socializácie :**adaptácia** – prispôsobenie sa požiadavkám prostredia**imitácia** – napodobňovanie / v pozitívnom smere /**identifikácia** – stotožnenie sa s iným človekom, ktorý slúži ako vzor**priame spevňovanie** – adekvátne sa viem správať v istých situáciách**sugescia** – nekritické preberanie názorov, postojov od iných ľudí.**citová nákaza** – preberanie citových stavov od iných ľudí, s ktorými som v bezprostrednom kontakte**preberanie úloh** – osvojenie si rolového správania – očakávané správanie v istých situáciách**Faktory socializácie :****kultúrne** – životný štýl, postavenie rodičov, **demografické** – početnosť rodiny, vek rodičov**ekonomické** – spôsob bývania, finančné zabezpečenie**Poruchy socializácie:****Maladustácia** -porucha socializovania /odpor proti normám, nedodržiavanie, odmietanie práv iných, agresivita, napätie, úzkosť, pocit menejcennosti, ľahostajnosť, záškoláctvo, bitkárstvo/**Neurotické správanie** –prílišná prevaha neúmernej závislosti, upútanie pozornosti, nadmerná potreba lásky, priazne, potreba ovládať iných, nezávislosť**Sociálne učenie:**

-je to celoživotný proces, prostredníctvom ktorého sa človek začleňuje do spoločnosti, nadobúda ľudské spôsoby (myslenie, cítenie, správanie) a všetky vlastnosti, ktoré mu umožňujú žiť v spoločnosti, -od ranného detstva sa učíme žiť medzi ľuďmi, spolupracovať s nimi – to je sociálne učenie, -nastáva osvojenie si kultúrnych vzorcov, spôsobov reagovania, pričom musí dôjsť k internizácii (zvnútorneniu) všetkých požiadaviek prostredia,

-je to proces, v ktorom sa jednotlivec socializuje prostredníctvom mechanizmov:

1. spevňovanie: upevní sa spoločensky žiaduce správanie,
2. imitácia (napodobňovanie): preberanie istých noriem správania,
3. identifikácia (stotožnenie): preberanie vzorového správania,
4. adaptácia (prispôsobenie): prostrediu, zvykom, správaniu.

3. Žiak v školskej triede / pozícia, rola, status /**Školská trieda a pozície členov v skupine:****Školská trieda ako soc. skupina**

- je základná skupina, prostredníctvom ktorej sa realizuje V-Vz proces,
- -je to skupina sekundárna, formálna a pracovná. Zvláštnosťou je jej polarita (forma spolupráce medzi učiteľom a žiakom)
- v triede rozlišujeme 2 *druhy vzťahov*:

Formálne (funkčné)- dané organizáciou, skupinový poriadok, predpisy**Vzťahy osobne výberové** - prebiehajú na úrovni žiak - žiak, učiteľ – žiak, sú výrazom sympatií a blízkosti**Interakcie v školskej triede:**kooperatívne: spolupráca medzi účastníkmi,kompetetívne: súťaženie medzi nimi,konfliktné: úspech jedného vylučuje úspech druhého.*Psychické. klíma*: priaznivá (naplnená pohodou), plná napätia (konflikty).

Pozícia jednotlivca v skupine:

- z **hľadiska moci:** -vodcovia a vedúci /dominujú v skupine/, -pomocníci /aktivisti v skupine/, -súputníci /závislé osoby/, -pasívni členovia, -periférni (okrajoví) členovia.
- z **hľadiska prítlačivosti:** -populárna /prítlačivá pre väčšinu členov skupiny/, -oblúbená /pre mnohých členov skupiny/, -akceptovaná /uprednostňuje ich časť skupiny/, -trpená /malá časť skupiny/, -osoby mimo stojace /neprotlačivé/.
- z **hľadiska problémov:** -prihliadané osoby /chcú sa presadiť, ale skupina ich neberie na vedomie/, -odmietané osoby /chcú sa presadiť, ale skupina im bráni v presadzovaní/, -osamotené osoby /chcú sa uplatniť, ale ostatní sa od nich izolujú/, -izolované osoby /nechcú ani, nemôžu pracovať so skupinou/

Socializácia

-je to proces, kedy sa z biologickej bytosti stáva bytosť sociálna – proces včleňovania človeka do spoločnosti.

Sociálna pozícia

-vyjadruje postavenie, prestíž alebo spoločenskú preferenciu, miesto, ktoré jednotlivec zaujíma v skupine,

Základné pozície: vek a pohlavie, zamestnanie, pozícia v rodine, prestíž, pozícia vnútri skupiny.

Subjektívna pozícia = porovnávanie samého seba s ostatnými členmi.

Sociálna rola:

-je spojená s pozíciou, -očakávaný spôsob správania jednotlivca k ostatným členom skupiny, nachádzajúceho sa v určitej pozícii, -človek – v živote hrá veľa rolí – musí ich zosúladiť – inak vzniká konflikt rolí.

Sociálny status:

-miesto, ktoré má jednotlivec v soc. skupine, na základe svojich vlastností, -je to trvalejšia pozícia spoločenskej prestíže, -je spätý s pojmami soc. rola a pozícia, nemožno ich oddeľovať - spája sa so symbolmi, ktoré sú jeho vonkajšími znakmi, -druhy podľa Lintona: získaný, vrozený, pripísaný

4. Podmienky učenia žiakov. Výkonnosť a únava žiakov vo vyučovacom procese

Učenie je zložitá činnosť, patrí k základným činnostiam človeka, v ktorej sú obsiahnuté citové a vôľové psychické procesy a procesy poznávania. Pôsobí v ňom pozornosť, nálada, schopnosti i charakter.

Učenie je síce vždy individuálnym procesom, môže sa však uskutočňovať v skupine i samostatne – sólovo. Skupinové učenie bude efektívne len vtedy, ak v ňom bude každý jedinec aktívny, ak sa každý člen skupiny zapojí do riešenia spoločnej úlohy.

Učenie človeka sa uskutočňuje za určitých podmienok, ktoré zefektívňujú proces učenia alebo učeniu prekrážajú.

Vnútorne podmienky:

- žiakov prítomný stav, jeho únavu a pozornosť,
- biologické podmienky činnosti žiaka a jeho vývinu,
- motiváciu k učeniu,
- schopnosti a dosiaľ osvojené (alebo neosvojené) vedomosti a zručnosti,
- procesy poznávania a učenia, hlavne osvojovania vedomostí a zručností, rozvíjanie intelektových operácií a schopností,
- črty osobnosti vrátane morálneho charakteru.

Vonkajšie podmienky:

-súvisia s činnosťou učiteľa, jeho interakciou so žiakom, jeho pedagogickými požiadavkami a podmienkami

-samotný rozsah učiva, jeho spracovanie v učebnici,

- vybavenie školy,
- klímu v triede, v škole,
- nadmerné preťaženie žiaka.

5. Výkonnosť žiakov vo vyučovacom procese

- predstavujú určitú úroveň vykonávania činnosti / rýchlosť, produktivita, presnosť.../
  - výkonnosť žiakov vo vyučovacom procese ovplyvňujú hlavne **schopnosti**
- inteligencia** – všeobecná rozumová schopnosť, ktorá je dominantou každého človeka

-

Stupne schopností: nadanie, talent, genialita

Druhy schopností: - všeobecné, -špeciálne – umožňujú vykonávať určité aktivity na vysokej úrovni

Činitele ovplyvňujúce výkonnosť: -podmienky organizácie práce, -dĺžka vyučovacích jednotiek, -predskúškový stav žiakov, -rozvrh hodín, -organizácia prestávok

Vplyv organizácie práce na výkonnosť: -postupné uvádzanie do činnosti, -rovnomernosť a rytmus činnosti, -poriadok a systém v činnosti, -správne striedanie rôznych druhov činnosti, -spoločenské ohodnotenie práce

Vplyv psychických stavov: -pripravenosť žiakov na činnosť, -motivácia činnosti, -citové stavy žiaka a jeho výkonnosť, -stav pozornosti, -vplyv únavy

Únava: -je stav organizmu, pri ktorom sa znižuje fyzický a intelektový výkon, činnosti, spomaľujú sa reakcie, stúpa počet chýb, nedokáže riešiť úlohy

-mení sa prežívanie, vzniká pocit únavy, malátnosti, ľahostajnosti, podráždenosti, klesá motivácia, narušuje sa pozornosť

Druhy únavy: fyzická/psychická, prirodzená/škodlivá, celostná/čiastková, prvotná/druhotná, statická/dynamická, subjektívna/objektívna.

Prejavy únavy:

-slabá koncentrácia pozornosti, -nestálosť, -pomalšie zapamätávanie, -nepresná reprodukcia, -nedostatočná činnosť myšlienkových procesov,

5. Rodinné prostredie a jeho vplyv na rozvoj osobnosti žiaka

Rodina: -je malá primárna sociálna skupina, útvar, v ktorom sa na základe príbuzenských emocionálnych vzťahov medzi manželmi, rodičmi a deťmi súrodencami, utvárajú osobité vzájomné vzťahy, -zaujíma nezastupiteľné miesto vo vývine každého človeka

Druhy rodín :

biologická rodina / nukleárna / - tvorí jadro každej rodinnej sústavy, -rodina vzniká vždy až narodením dieťaťa

úplná rodina – dieťa vyrastá v prítomnosti oboch rodičov, ktorí plnia svoje funkcie

neúplná rodina – chýba dieťa, otec, alebo matka

Funkcie rodiny :

1. biologická:- reprodukčná funkcia, -vzájomné erotické vzťahy medzi oboma manželmi
2. ekonomická: -zabezpečovanie každodenného chodu domácnosti / bývanie, stravovanie, spánok, hygiena /
3. výchovná: -harmonický, ctížiadostivý, liberálny spôsob výchovy...
4. psychohygienická a emocionálna funkcia: -prejavuje sa v úrovni citov, pochopenia, uznania, -uspokojenie emocionálnych potrieb – láska, spolupatričnosť, uznanie, -psychická rovnováha členov rodiny
5. ochranná: -ochrana zdravia detí, -ochrana pred sociálno-patologickými javmi
6. socializačná: -dieťa sa začleňuje do spoločnosti ako normálny člen
7. rekreačná : -spoločné trávenie voľného času členov rodiny a jeho zmysluplné využívanie

Dysfunkčné rodiny :

- nezrelá rodina /prejavuje sa v skúsenostiach, citoch, problémy ekonomické a sociálne/
- preťažená rodina / konflikty, narodenie ďalšieho dieťaťa, choroby /
- ambiciozna rodina / rozhoduje úspech v zamestnaní, štúdiu atď /
- perfekcionalistická / vysoké nároky bez ohľadu na predpoklady dieťaťa
- autoritátorská / automatická až slepá poslušnosť
- rozmazľujúca / rodina chce dieťaťu za každú cenu vyhovieť /

Fázy vývinu rodiny: 1 – predmanželská – prvé kontakty, spoznávanie sa, zoznamovanie sa

2 – manželská diáda – uzavretie manželstva

3 – manželská triáda – vzniká príchodom dieťaťa, rozdelenie úloh

4 – rodina s predškolskými deťmi

5 – rodina a školopovinné deti

6 – rodina dospelých detí

7 – rodina a odchádzajúce deti

8 – osamostatnenie pôvodnej diády, starí manželia